

A TÉLI VIZSGA KÖZÉPTANODÁINKNÁL.

I.

A középtanodai oktatás keretében Mária Terézia előtt és után is nyomai vannak a téli vizsgának. A „Ratio Educationis“ és más későbbi fejedelmi rendelkezések a tanügy országos szervezésére czéloztak. A protestansok ezeknek ellene szegültek s az 179 $\frac{1}{2}$ -iki országgyűlésen hozott XXVI-ik t. cz. 5 ik §-a oltalma alatt magok intézkedtek a tanügy felett. Mellőzve most minden történelmi nyomozást csak azt mondom: mi is ez utolsókkal voltunk s a két vizsgás rendszert megtartottuk közösen.

A vizsga szükségességét, mint régen, úgy most is elismerjük. A vizsga következtében a tanulók ösztönzést nyernek; a szülők meggyőződést szereznek gyermekeik képességéről. Ellenőrzés a tanítói kar működésére nézve a jól rendezett és vezetett vizsga stb. E sok jót azonban egy vizsgával is elérhetjük. E rendszer béhozatala a világ sűrű kincseért se nevezhető ujtásnak; csak alkalmazása annak, a mi egyebütt üdvösnek bizonyult be. Melyik essék el tehát, a nyári vagy pedig a téli vizsga? Igen természetes, hogy a téli vizsga, mert ez p a e d a g o g i a i a b s u r d u m.

Nézzük meg csak minden oldalról. A téli vizsgát nevezik kis vizsgának is. Kérdem: miért kisebb a nyárinál? Köztudomásu, hogy az iskolai esztendő, a kis szünidőkkel együtt, tiz hónapból áll. Ebből az első félév igénybe veszen öt hónapot és tiz napot a téli vizsga végén adatni szokott egy heti szünidővel. A második félévre marad négy hó és 18 nap, s mégis az a vizsga ékeskedik, 'kis' jelzővel, a melyhez az iskolai év nagyobb része tartozik. E vizsga is épen annyi nap foly, mint a nyári, s ezen is, azon is egy félévi studiumról számolnak be a tanulók, tanítók s így joggal mondhatjuk, hogy a téli vizsgát épen úgy megilletheti a 'nagy' jelző, mint a nyárit.

Czifrázzuk még a dolgot?! A nyári vizsgát sokan nevezik zár-vizsgának. Ez elnevezés helyes, ha egy vizsga van az iskolai évben, t. i. az év végén; tehát bezárja az egész évet. De, a mig két vizsga van, szorosabb értelemben csak a második félévet zárja be, mert már a téli vizsga bezárta a maga félévét. Itt különben le-

het pro et contra beszélni. Zárjon s nyisson, kinek a hogy tetszik! Legyen nyitvizsga, zárvizsga, csak jó legyen!

Nézzük más oldalát! Vajjon az iskolai év elejéhez nincsen-e igen közel a téli vizsga? Tegyük számítást. Szeptember 1-sejétől a téli vizsgáig van $20\frac{1}{2}$ hét. Ebből számítva év elején a beiratás és rendbejövételre egy hetet; a szüreti szünidőre két hetet, a karácsonyra kettőt és felet és a karácson utáni szorgidőt, a mi rendesen három hétből áll *), vegyük arra, hogy az egyszer már eltanultakat ismét eltanítjuk a vizsga kedvéért; mennyi idő marad a valóságos haladásra? Tizenkét hét. Ez oly kevés idő, hogy ennek a végén csak olyan tantervvel lehet vizsgát rendezni, a melyben egy tárgynál sincsen kiírva, előszabva a tananyagnak mekkora terjedelemben való feldolgozása. S ha már van valahol a világon ilyen tanterv, ahhoz illik a téli vizsga; míg egy jó tanterv mellett paedagogiai absurdum.

A téli vizsga védői mondhatnák: szükséges ez, mert a nyári vizsgáig elfeledik a tanulók a tanultakat. Ez már aztán gyönyörű argumentum! Ha annyi idő alatt elpárolog, mi marad későbbre! Az ily munka elsietett munka, szégyent hoz a mesterre. A tanuló, különösen az első osztályban, némely tárgyakban még nem is tájékozhatja magát s már vizsgáztatjuk. A tudományok egyes részei nem tudnak csontjává és vérévé változni, szántszándékkal adunk alkalmat és módot a feledésre; mert a téli vizsgával mintegy jelezzük a tanulónak: rakd le az első félévi studiumot, könnyíts magadon, s tapasztalhatjuk is, hogy a második félévben nem sok gondot fordítanak az eltanultakra; míg, ha abban a tudatban volnának, hogy az iskolai év végén az egész évi tanulmányból kell vizsgáznunk, hosszabban foglalkoznának vele s az eredmény több és tartósabb lenne. E pontnál még több joggal elmondhatjuk: a téli vizsga paedagogiai absurdum.

Tán azért rendezték régebb a téli vizsgát, hogy a falusi iskoláktól ebben is különbözzenek a középtanodák? Innepélyeskedni akartak? A régi boldog időkben ilyesmi megtörténhetett, de ma már minden mivel nemzeti kezd átlátni, hogy a sok innep nem hasznára, sőt ártalmára van az emberiségnek. Az innepek harmadnapjának eltörlése nagyon is másodrendű kérdés a téli vizsga eltörlése mellett. Az innepélyeskedés a téli vizsgára nézve nem argumentum.

*) E számításnál a sz. kereszturi al-középtanoda van szem előtt tartva.

Az ember beleszédül abba a gyorsaságba, melylyel vizsgáink lefolynak. Összehalmozzuk egy pár napra az osztályokat, a tantárgyakat. A vizsga így tartva elveszti azt a komoly jelentőségét, a melylyel birnia kellene, s ha ezt elvesztette, mi egyéb, mint pædagogiai absurdum.

Miért adunk elégtelen osztályzatot a téli vizsga végén, ha ki se javíttatjuk? Ijesztgetni akarunk vele?! A valódi vizsga végén vagy osztályismétlésnek, vagy egy felsőbb osztályba való átlépésnek kell következni. Itt egyik sincs meg. Mi van hát? Egy drága hónapi időnek az elvesztegetése.

A téli vizsga mellett csak a conservatívek harcolhatnak. A tantárgyakat be lehet osztani első és második féléves, vagy harmad, vagy negyed éves tárgyakra *) s az év végén kell egy derék vizsgát tartani az egész éven át tanultakból. Erre nézve a legelső szükséges lépésnek tartom egy alapos tantervnek a megállítását, s jól megjegyezni kívánom, hogy e tanterv ne csak azt tartalmazza, hogy ebben s ebben az osztályban mely tankönyvek használtassanak, hanem legyen megírva, melyik tantárgygyal mi a cél, mit, hogyan és minő terjedelemben kell abból feldolgozni a kiszabott időközökben s aztán — ha tetszik — az ehez illő tankönyvet is — ha van — oda lehet jegyezni. S hogy annál üdvösebb legyen, azt a tantervet ki kell nyomatni a Keresztény Magvetőben.

A mult években részletesen volt ismertetve a zürichi kantoniskola és a budai államgymn. tanterve e folyóiratban, lássuk már a miénket is.

A tanterv nyilvánosságra hozatalát az is szükségessé teszi, hogy a kinevezett vizsgáló biztos urak is láthassák: miből és milyen terjedelemben kell megadni a vizsgának előttek; ekkor aztán a vizsga lefolyásáról helyes véleményt adhatnak az Egyházi képviselő Tanácsnak, míg így abban a számandó helyzetben vannak, hogy azt se tudják mit s miről referáljanak.

Az előbbiek nyomán a következő pontokat kívánom figyelmébe ajánlani oktatásügyünk barátjainak:

1.) A téli vizsga középtanodáinknál tarthatatlan. Ha régebb talált is a középtanodai tanügy keretébe, de ma már túlélte magát.

*) Ez történjék egy tanári tanácskozmányban, mint az állami középtanodáknál. E tanácskozmány felügyelhet arra is, hogy az időközökre kitűzött tárgyak eltaníttattak-e, és ha a szülők kívánják, gyermekeik magaviseletéről és tanulásbeli szorgalmáról állithat ki egy általános bizonyítványt az időközök végén.

2.) A téli vizsga a tanév rovására történik. Egy hónapi idő — ha nem több — elvész ez által a tanulóra nézve.

3.) A tanévnek a vizsgát megelőző része oly rövid, hogy az alatt e tárgyban sem lehet oly mérvű előhaladást tenni, a mely okvetetlenül vizsgát kívánna.

4.) Hogy az első félévben tanultakat elfeledik az iskolai év végéig, ez a téli vizsga tartására nem argumentum.

5.) A két vizsga miatt egyik vizsgán se jut elég idő arra, hogy a hallgatóság meggyőződést szerezhessen a tanuló előhaladásáról.

6.) Tartassék az iskolai év végén egy vizsga s erre adassék illő idő.

7.) A tanuló ne kapjon féléves, hanem egész éves bizonyítványt.

Sándor János.

II.

E lapok tisztelt szerkesztői felhíván*), hogy az előbbi cikkben tárgyalt kérdéstről adnám elé nézeteimet, készséggel sietek bizalmas felhívásuknak megfelelni.

Mindenek előtt tisztázzuk a kérdést, mely szerintem egyszerű s csak anynyiból áll: hogy a tanév közepén nyilvános vagy magán vizsgát tartunk-e? Hogy ezt a vizsgát miért nevezik kis vizsgának (a gyermekek), s miért nem nevezik azt is zárvizsgának, oly gyerekes momentumok, hogy kár velök időt vesztegetni.

A tanév folytáiban vizsga, sőt vizsgák is nem absurdum, hanem valóságos tény, még pedig a dolog természetéből folyó tény, s meg van egy vagy más alakban minden olyan tanintézeteknél, melyeknél kötelezett vizsgák vannak.

Igen természetes és indokolt, s épen ezért, mert természetes és indokolt, megvoltak a mi iskoláinkban századokkal ezelőtt s meg kell lenniök századok mulva is, nem objectív, hanem subjectív okokból.

Minden tudomány s különösen a középiskolai, tehát a gymnasiumi tanfolyam tárgyai részekre oszlanak, melyeket a növendékek egymásután, fokozatosan emelkedve tanulnak meg és sajátítanak el:

*) Midőn t. munkatársunkhoz ezen felhívást tettük, nem a kérdés taglalásának befejezésére, sőt ép bővebb megvitatására céloztunk. Felhívjuk azért más tanfériaink figyelmét is e mindenesetre nem csekély jelentőségű tárgyra, tisztelettel kérve, hogy ide vonatkozó nézeteiket lapunk hasábjain elmondani sziveskedjenek. — Szerk.

a nyelvek és a számtan leginkább lánczolatossan összefüggő egészek s mindkettőben a gyermek, a miként fokozatosan halad, a már megtanultat, mondhatni, folytonosan ismétli az új részek tanulásánál, s mégis a nyelvtant, valamint a számtant bizonyos részekre osztjuk s ezekkel a részekkel rendre foglalkoztatjuk a gyermekeket; a többi tantárgyak egyes részei lazábban függenek össze; az új részek tanulásánál a már átdolgozott részekkel kevésbé foglalkozik a gyermek; a tanterv s mindennek felett a tanító bölcsesége és jártassága állítja meg a tantárgy egyes részeinek kezdetét és végét, ő határozza meg azokat az egyes pontokat, honnan, mint az útas, a tanuló visszatekintsenek a bejárt tájakra s miután egyes részeiben megtanulták, az egész szakasszal mint concret egészszel megismerkedjenek. A tanítónak, vagy jobban mondva, magának az iskolának önvalamint a növendékek tájékozása végett koronként meg kell állapodni a haladásban, számba kell venni a megtett munkát, hogy annak sikeres vagy léha volta kitűnjék; különösen szükséges ezen számbavétel a gymnasiumi fejletlen növendékeknél, kiket kezen kell vezetni; a kikenél, mivel önállóan gondolkozni és elmélkedni még csak most tanulnak, a látott, hallott, valamint tanult dolgok csak úgy vernek tartós gyökeret, ha a mit látnak, hallanak és tanulnak többször látják, hallják és tanulják; a kikenél valójában repetitio est mater studiorum.

A növendékek haladásának koronkénti számbavétele minden okszerűen vezetett középiskolában szokásban van; néhol négyszer egy tanévben, s ugyanannyiszor jelzik a tanulók előmenetelét, néhol kétszer, mint felekezetünk iskoláiban. Ezen megállapodások és számbavételek alkalmával a tantárgynak az utóbbi számbavétel óta megtanult részei mindig ismételtetvén, a tanítás eredménye a gymnasiumi gyermekeknél kiválóan ez által biztosittatik. Talán a gyakorlati angolok épen ezért tartanak még felsőbb iskoláikban is igen gyakran vizsgát.

A kérdés csak az, hogy a vizsgák hányszor és miként tartassanak.

Ha csak a tanulók haladásának számbavétele volna célunk, a számbavételre s a haladás megítélésére én részemről legilletékebbnek tartom magát az értelmes tanítót s csak ezért én részemről sohasem is tartanék vizsgát.

Azönban nemcsak a növendékekért és tanítókért szükséges a koronkénti számbavétel; szükséges a tanítató szülőkért, szükséges

magokért az intézésekért s az ezeket fentartókért; különösen csudálkozom, midőn napjainkban nem kezdünk bizni a tanítók és tanító testületek józan értelmében, szakismeretében és lelkiismeretes munkásságában, hanem programmainkkal és részletes tanterveinkkel őket is kezen szeretjük vezetni, munkaköröket napokra órákra osztva szabályozni, megállítani. Ha a tanterveket és programokat megállító hatalom nem veszi számba koronként, hogy miként hajtatik végre programja és tanterve, mit ér a program és tanterv.

Részemről a vallásfelekezetünk s tudtommal minden protestans felekezetek gymnasiumaiban szokásos évenkénti két vizsgát szükségesnek s egyszerűsre elégősnek tartom.

Sokan idővesztésnek tartják a két vizsgát; azok első sorban, kik szerencsétlenségnek tartják, ha a növendékek szakadatlanul nem tömetnek a csömörlésig.

A két vizsga csak akkor volna idővesztegetés, ha azok által sem realis, sem formalis haszonban nem részesülnének a növendékek. De részesülnek mindkettőben. A nyelveknél a tanítás folyamában maga az egész nyelv részleteiben mondhatni folytonosan foglalkozás tárgya lévén, az ismétlésnek nagy értelme nincs, ezt magok a növendékek is tudják és érzik, s épen ezért a vizsgák alkalmával a nyelvekre való készüléssel legkevésbé foglalkoznak, hasonlóan keveset foglalkoznak a számtannal. A gymnasiumi tanfolyam többi tárgyaiban, a természettaniakban és történelmieken konkrét dolgokat, valóságos tényeket kell megtanulni és emlékezetök tárháza számára elsajátítani a növendékeknek; ezek csak úgy válnak igazán sajátjaikká a növendékeknek, ha azokat megértés után ismétlés által minél mélyebben vésik emlékezetükbe. Ezt a növendékek is értik és érzik; hisz a vizsgákra épen ezekből a tantárgyakból készülnek inkább, ezeket tanulják, habár első sorban a vizsga letehetéseért. Idővesztegetés-e ez? Egy tény biztos feleletet ad: mint tanulók magunk éreztük mindnyájan, s mint tanítók testi szemeinkkel láthatjuk, hogy a növendékek vizsgák végével meg vannak huzódva, el vannak nyüve. Bizony nem rózsapárna, nem a henyélés ágya a vizsga a növendékeknek, hanem szorgalmas munka ideje. És épen ezért, mert terhes és fáradságos a vizsga s a növendékek lelkét és testét egyaránt nagyon igénybe veszi, növelés-tanilag indokolt és szükséges, hogy a teher megosztassék, hogy az évi tantárgy kétszerre osztassék; annyiival inkább, mert a tantárgyak közül is több van olyan, mely csak féléves s a többiek is

már csak a régi gyakorlatnál fogva is a szerint vannak beosztva. Vegyük például a nyelveket: a görög és latin remekírók munkáival multhatlanul meg kell ismertetnünk a gyermekeket; rendesen nyolcz félév folytán foglalkoznak a gyermekek ezen írók munkáival, minden semesterben egy íróval foglalkozva, kerek egész munkát végzünk, s minden vizsga alkalmával egy íróval foglalkozik csak a növendék.

Hol évenként egyszer tartatik közvizsga, magán vagyis osztályvizsgák többször tartatnak oly intézetekben is; különben az egyszeri vizsgának semmi értelme sem volna; mert a mellett is, hogy a növendékeket túlterhelnök, a vizsga, ha komolyan akarnók megtartani, tulságosan terhelő, hosszadalmas lenne. Pedig ha már vizsgát tartunk, annak komolynak kell lenni, különben érzékenyen rontó hatása lenne a növendékekre, mennyiben egyfelől nevetséget csinálnának abból, másfelől megszoknák a léha munkát, a hasztalan fitogtatást és ámitást.

Tagadhatlan, hogy időbe kerül a vizsgák tartása: csak kevésbé népes osztályok számára sem igen elég egy osztálynak egy nap válásfelekezetünk középiskoláinál, hol elemi osztályok is vannak, sőt Kolozsvárt a papnöveldeben is hosszasan folynak a vizsgák; azonban gazdálkodhatunk az idővel: mindenik középiskolánk mellett van a vizsgák tartására köteles népes tanítói személyzet és felügyelő gondnokok, együtt iskolai igazgatóság; e mellé vallásfelekezetünk kormányja a maga részéről biztosokat szokott kinevezni a vizsgák tartására; a vizsgáló bizottmány tehát mindenütt népes, és ezért minden hátrány nélkül könnyen alkalmazható az a mód, melyet Kolozsvárt pár év óta életbe léptettünk, hogy a vizsgákat egyidejűleg két helyt tartjuk, s a vizsgáló bizottmány e szerint kétfelé munkálkodik.

Kérdés tárgya lehet minden esetre, hogy a vizsgák zártan magánosan tartassanak, vagy pedig nyilvánosan némi innepélyességgel. Azt a módot, mely szerint néhol osztályonként zártan vizsgát tartanak, s azután nyilvánosan ugyszólva mutogatásul egy másodikat, semmi esetre sem helyeselhetni, egyfelől azért, mert valóságos idővesztegetés is, másfelől, mert a nyilvános vizsga csak játéknak és mutogatásnak vétetvén, nem tartatik kellő komolysággal. A hasztalan, léha, látszatos munkát soha sem tanácsos a növendékek előtt hitelesíteni s őket ilyenhez szoktatni.

Részemről azt mondom, hogy tanácsos mind a kétszeri vizsgát nyilvánosan, kellő komolysággal és innepélyesen tartani meg. A nö-

vendékek nagy dolgot csinálnak a vizsgából; tanulói életökben mindenik vizsga megannyi nagy esemény, a vizsgák alkalmával kapott érdemjegyekre nagyon érzékenyek, méltányos azért, hogy a vizsgák és érdemjegyek megállítása azok várához és megtett munkájukhoz képest kellő komolysággal és innepélyességgel történjék.

Tagadhatlanul fel lehet hozni ez ellen, hogy a tehetségesebb és jobb igyekezetű növendékeknel ez által a hiuság tápláltatik, míg a kevesebb képességűek s kevésbé szorgalmasok megszegyenítettnek. A nemes ambíciót sohasem hibáztatom a növendékekben; sok jóra buzdítja, a mellett, hogy a hanyatlás, léhaság és elromlás ellen mondhatni egyedül biztos őr. A hanyagokkal, ha érdemök szerint történik, csak igazságos dolog történjék, a maga rendén van; korán kell megszoknunk az igazságnak előnyeit és terheit.

Továbbá, a vizsga beszámolás; számot ad a növendék félévi munkássága eredményéről, beszámol önmagának az intézetnek és azoknak, kiket sorsa érdekel. A felelősség köteletségét teljesíti; pedig szükséges, hogy a gyermek mindig érezze ezen kötelezettsége teljesítésének mulaszthatatlanságát.

Még csak azt hozom fel, hogy a tanítás egész folyama alatt, bármely tárgy tanítása közben folytonosan arra törekszünk, hogy a növendékek, a mit előadnak, értelmesen, kellően, jól adják elé, s mégis meg kell vallanunk, bajosan érzük el, hogy a növendékek értelmesen és jól adják elé, a mit felmondanak; pedig a fejlett alkotmányos polgári élet, a társadalmi és társulati viszonyok mulhatlanul igénylik nemcsak az értelmes és jó, hanem a szép előadást is. Az iskolának pedig nemcsak az elvont tudományos képzés a célja, az életre is kell növelni a növendékeket; a gymnasiumi tanfolyamnak kiválóan hivatása levén a növendékek szellemi képességeinek a lehetőleg minden oldalú fejlesztése, azok a nyilvános vizsgák, melyeket a gymnasium tart, a növendékekre megannyi előadási próbatételek is, melyekben és a melyek által hivatásuk körének egyik lényeges teljesítésére készülnek.

Kovácsi Antal.

AZ UNITÁRIUS ÉS MÁS KERESZTÉNY EGYHÁZAK NEMZETI CONFERENTIÁJA AMERIKÁBAN, 1878.

Tájékozásul szükségesnek vélem megemlíteni, hogy e nemzeti conferentia 1865-ben, az unio újjáalakítása évében, lön megalapítva